

ฐนพงศ์ ลีอบจรัชย
แปล

MATICHONBOOK

James Wise
เขียน

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ

THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ
THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

James Wise เขียน
จูนพงศ์ ลือขจรชัย แปล

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน 2568

ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทยๆ • ฐานพงศ์ ลือขจรชัย แปล

จากเรื่อง THAILAND: History, Politics and the Rule of Law ของ James Wise

© Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd Text © James Wise

Thai language copyright © 2025 Matichon Publishing House

พิมพ์ครั้งแรก : กันยายน 2568

ราคา 450 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

James Wise. ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทยๆ =

THAILAND: History, Politics and the Rule of Law.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568. 472 หน้า.

1. ไทย--การเมืองการปกครอง. I. ฐานพงศ์ ลือขจรชัย, ผู้แปล. II. ชื่อเรื่อง.

320.9593

ISBN 978-974-02-1970-5

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คตะนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ

รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภา, หทัยชนก ชิวโมกข์ • บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธารธรรม

บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวนิช • บรรณาธิการเล่ม : ปกกมล พิจิตรศิริ

พิสูจน์อักษร : สรวิชญ์ ภักดีอาษา • กราฟิกเลย์เอาต์ : อรอนงค์ อินทรอุดม

ศิลปกรรม-ออกแบบปก : รพีพล วรกุลสวัสดิ์

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : วิชราพิชญ์ เวชสุริยะกุล, สมิต ชินดำ, โบนัส ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนไพศาล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannarueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

 matichonbook @matichonbook

 @matichonbook @matichonbooks matichonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com

หรือ inbox matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matichon@gmail.com Matichon Premium Print

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	5
คำนำผู้แปล	12
คำนำผู้เขียนฉบับแปลภาษาไทย	14
คำนำผู้เขียน	19
คำนำสำหรับฉบับปรับปรุง	25
คำย่อ	26
 บทนำ	 29
 ส่วนที่ 1 แต่ละฝ่ายในรัฐบาล : บทนำทางประวัติศาสตร์	
บทที่ 1 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ราชาธิปไตยหนึ่งในห้า	45
บทที่ 2 ระหว่างการปฏิรูป พ.ศ. 2475-2540	61
บทที่ 3 การปฏิรูปที่เริ่มคลี่คลาย : ตั้งแต่ พ.ศ. 2540	135
บทที่ 4 ความสำคัญของผลสัมฤทธิ์	205
 ส่วนที่ 2 แก่นแท้ของการเมืองไทย	
บทที่ 5 ลำดับชั้น การคุ้มครอง และระบบอุปถัมภ์	225
บทที่ 6 อัตลักษณ์และชาตินิยม	279

ส่วนที่ 3 กฎและบทบาทของกฎหมาย

บทที่ 7 หลักนิติธรรม : แนวคิดตะวันตก 343

บทที่ 8 บทบาทของกฎหมาย : แนวคิดแบบไทย 351

บทสรุป 405

บุคคลสำคัญ 431

บรรณานุกรม 451

ดัชนี 467

คำนำสำนักพิมพ์

"Enjoyment as a political factor."

(Slavoj Žižek)¹

*"One enjoys the nation not when it seems secure
but at the moment it becomes threatened."*

(Todd McGowan)²

หากผู้อ่านคุ้นเคยกับทฤษฎีการเมืองแบบจิตวิเคราะห์ (psycho-analysis) สองประโยคที่ยกมาคงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่อะไร แต่สำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคย ทฤษฎีนี้อาจดูแปลกหูแปลกตาและไม่ใช่เรื่องแปลกในเวลาเดียวกัน เพราะทฤษฎีนี้ไม่ได้อยู่ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่หนังสือ *ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทยๆ* ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ แม้ในประเทศไทยมีผู้ใช้จิตวิเคราะห์อยู่บ้างในสาขาวิชาอื่นๆ เช่น การเมืองระหว่างประเทศ ปรัชญา มนุษยวิทยา ฯลฯ แต่ก็ยังอยู่ในกระแสรอง ซึ่งแน่นอนว่าไม่ควรจะเป็นเช่นนั้นตลอดไป

ยิ่งเมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่หนังสือเล่มนี้ตั้งใจสื่อ โดยเฉพาะคำถามที่ James Wise เสนอผ่านการวิเคราะห์โครงสร้างทางประวัติศาสตร์ใน

¹ Slavoj Žižek, *For They Know Not What They Do: Enjoyment as a Political Factor* (London/New York: Verso, 2002).

² Todd McGowan, *The Racist Fantasy: Unconscious Roots of Hatred* (New York: Bloomsbury Academic, 2022), p. 16.

การเมืองไทย เราจะเห็นความพยายามทำความเข้าใจว่าทำไมประเทศไทย
จึงไม่สามารถลงหลักปักฐานในระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม
(rule of law) ได้อย่างมั่นคงเหมือนประเทศตะวันตก แม้จะเปลี่ยนแปลง
โครงสร้างทางการเมืองมาหลายครั้งแล้วก็ตาม รวมถึงประเด็น “ชาตินิยม”
นับตั้งแต่มีการกำเนิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ มักถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ
เพื่อการสร้างความชอบธรรมให้กับชนชั้นนำทั้งเก่า-ใหม่ ฝ่ายรัฐบาลกับ
ฝ่ายค้าน และฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับฝ่ายก้าวหน้า (เสรีนิยม) หนังสือเล่มนี้
เสนอคำอธิบายในระดับความรู้ซึ่งมีคุณภาพอย่างยิ่ง แต่หากเราจะเข้าใจ
การเมืองไทยในแบบที่ลึกซึ้งกว่านั้น โดยเฉพาะในระดับจิต (ไร้สำนึก)
ทฤษฎีจิตวิเคราะห์อาจช่วยเปิดมุมมองใหม่ โดยเฉพาะเมื่อเราเข้าใจว่า
การเมืองไม่ใช่แค่เรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ แต่ยังเป็นเรื่องของ
ความปรารถนา เอนจอยเมนต์ และความเจ็บปวดที่ผูกติดอยู่กับอัตลักษณ์

ตัวอย่างร่วมสมัยที่ชี้ให้เห็นพลังของชาตินิยมในระดับจิต (ไร้สำนึก)
นี้ คือข้อพิพาทเขตแดนไทย-กัมพูชาที่กำลังรุนแรงขึ้น ขณะที่เขียนคำนำนี้
การสู้รบตามแนวชายแดนดำเนินมาเป็นวันที่ 4 และยังไม่มีความโน้มที่จะ
ลดระดับความรุนแรงลง ความรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ชายแดน
หากแผ่ซ่านออกไปยังปริภูมิอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในจังหวัดต่างๆ หรือ
แม้แต่ในพื้นที่ออนไลน์ เห็นได้จากแฮชแท็กอย่าง #ไทยนี้รักสงบแต่ถึง
รบไม่ขลาด หรือการปลุกกระแสความเกลียดชังต่อแรงงานกัมพูชาโดย
อินฟลูเอนเซอร์บางกลุ่ม นี่คือการที่เรียกว่า “คลั่งชาติ” ซึ่งแม้จะดู
ล้าสมัยไปแล้ว แต่แท้จริงแล้วฝังรากลึกอยู่ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย
มายาวนาน

ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา กระแสความตื่นรู้
หรือตระหนักรู้ในเรื่องชาตินิยม “เหมือนจะเปลี่ยนไปในทางที่ก้าวหน้าขึ้น”
จากคำอธิบายเดิมว่า “ชาติ” เป็นเรื่องของความเหมือนกันทางชีววิทยาที่
มีมาแต่กำเนิดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ มาสู่ “ชาติ” ที่เป็นสิ่งประกอบ

สร้าง (construction) ดังที่จะเห็นได้จากงานวิชาการร่วมสมัย มักเน้นย้ำว่าตัวตนของชาตินั้นถูก “สร้างขึ้น” กล่าวคือ ชาติถูกเข้าใจว่าเป็นโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ (modernity) หากในปัจจุบันเราสามารถวิเคราะห์ชาตินิยมในฐานะการสร้างตัวตน ก็เพราะความเป็นสมัยใหม่ช่วงปลาย (late modernity) ได้ก่อให้เกิดความตระหนักรู้อย่างต่อเนื่องว่า ตัวตนทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับการเจรจาและถูกสร้างขึ้นโดยสังคม³ รวมถึงเป็น “วาทกรรม”

บางคนจึงสรุปว่า ความตระหนักรู้ว่าตัวตนนั้นถูกประกอบสร้างทางสังคมและการเมืองนำไปสู่ภาพของโลกที่ถูกครอบงำด้วย “ความสิ้นไหว” และ “ความหลากหลาย” กล่าวคือ “โลกของเรากำลังถูกสร้างขึ้นใหม่ ความยืดหยุ่น ความหลากหลาย ความแตกต่าง การเคลื่อนย้าย การสื่อสาร การกระจายอำนาจ และความเป็นสากล กำลังอยู่ในช่วงขาขึ้น และในกระบวนการนี้ ตัวตนของเรา ความรู้สึกถึงตัวเอง อัตตาของเรา ก็กำลังถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย”⁴ ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัวอีกต่อไป และสอดคล้องไปกับแนวคิดการเป็นพลเมืองโลก (cosmopolitan) ถึงอย่างนั้นกระแสชาตินิยมอาการคลั่งชาติกลับยังหวนคืน และในบางแง่กลับเข้มข้นขึ้น

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์อธิบายปรากฏการณ์นี้ผ่านแนวคิด “เอนจอยเมนต์” กล่าวคือ เอนจอยเมนต์ที่ขับเคลื่อนฝ่ายขวาประชานิยมนั้น แท้จริงไม่ใช่อย่างที่เราเห็น แม้ว่า “เอนจอยเมนต์” นี้จะปรากฏตัวในรูปแบบของความเป็นพวกเดียวกัน ไม่เปิดรับคนนอก

³ Yannis Stavrakakis and Nikos Chrysoloras, “(I Can’t Get No) Enjoyment: Lacanian Theory and the Analysis of Nationalism,” *Psychoanalysis, Culture & Society* 11 (2006): 144-163.

⁴ *Ibid.*, p. 146

หรือรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกลุ่ม (เป็นคนไทยเหมือนกันเป็นเจ้าของเส้นเขตแดนเดียวกัน) แต่ในความเป็นจริงมันคือเอนจอยเมนต์ที่เกิดจาก “ผู้ที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม” (ของชาติ) ตั้งแต่ลัทธินาซีจนถึงยุคของ ทรัมป์ ผู้นำฝ่ายขวาประชานิยมต่างย้ำถึง “ภัยคุกคาม” ที่มาจากภายนอก เพื่อให้ผู้สนับสนุนของพวกเขาารู้สึกเอนจอย กล่าวคือ พวกเขาทำให้คน “นอก” นั้นเป็นภัยคุกคามที่ต้องถูกกำจัด (ชาวเขมร) แม้ภัยคุกคามนั้นจะทำให้เกิดความกังวลหรือความเจ็บปวด แต่ในขณะเดียวกัน มันก็เปิดทางให้เข้าถึง “ความเป็นอื่น” (otherness) ที่คลุมเครือ และความคลุมเครือนี้เองที่ปลุกเร้าอารมณ์ของผู้สนับสนุนฝ่ายขวา⁵ หรือผู้สนับสนุนทหารให้สู้รบ ยิ่งไปกว่านั้นอาจถึงขั้นให้ทำรัฐประหาร นี่จึงเป็นเหตุผลว่าทำไม การให้ความรู้ที่ชาติคืออะไรหรือประกอบสร้างขึ้นมาจากอะไรถึงไม่สามารถบอกได้ว่า ทำไมผู้คนถึงยอมตายเพื่อสิ่งประดิษฐ์ที่เพิ่งมีมาไม่กี่ร้อยปี หรือรู้สึกว่าการยอมเสียภาษีให้กับการซื้ออาวุธไปสู้รบกับศัตรูของชาติถึงน่าเอนจอยกว่าการพูดเรื่องจ่ายภาษีเพื่อสร้างสวัสดิการที่ดี

อย่างไรก็ดี Todd McGowan ได้ให้มุมมองที่เป็นประโยชน์กับเราว่า เอนจอยเมนต์ไม่ได้มีสถานะที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า (ว่าดีหรือเลว) มันขึ้นอยู่กับว่าเราจะใช้มันอย่างไร (mobilize) ทั้งในทางการเมืองและจิตวิทยา⁶ ในเมื่อเอนจอยเมนต์แบบฝ่ายขวาคือการมีศัตรู ตรงกันข้ามเอนจอยเมนต์แบบฝ่ายซ้ายไม่จำเป็นต้องมีศัตรู แทนที่จะพึ่งพาศัตรูร่วมกันที่พวกเขาเกลียดชัง เอนจอยเมนต์ของฝ่ายซ้ายเกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ของการ “ไม่เป็นส่วนหนึ่ง” (nonbelonging) ร่วมกัน ฝ่ายซ้ายจึงเอนจอย

⁵ Todd McGowan, “The Distribution of Enjoyment,” *European Journal of Psychoanalysis* 8, 1 (2021).

⁶ Todd McGowan, *Enjoyment Right & Left* (Lincoln: Sublation Media, 2022), p. 2.

ผ่านตำแหน่งแห่งการไม่เป็นเจ้าของหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แต่ฝ่าย
ชาวลับมองสถานะนี้เป็นภัยคุกคาม

ฝ่ายชาวรัสเซียคิดว่าศัตรูนั้นกำลังทำให้ความสมบูรณ์ของชาติสูญเสีย
ไป รบกวความสงบสุขของชาติ ฉะนั้นในระดับจิตไร้สำนึกจึงรู้สึกถึง
“สิ่งของชาติ” (Nation-Thing)⁷ ที่กำลังถูกล้วงล้าหรือถูกช่วงชิงไป ความ
เอนจอยที่ได้จากการปกป้องสิ่งนั้น ความโกรธแค้นที่เกิดขึ้นเมื่อมันถูก
คุกคาม นั่นคือแรงขับที่ยึดโยงผู้คนกับชาตินิยมในระดับที่คำอธิบายเชิง
เหตุผลตามไม่ทัน ซึ่ง Slavoj Žižek ได้อธิบายเชื่อมโยง “สิ่งของชาติ” กับ
เอนจอยเมนต์ว่า แท้จริงแล้ว ทุกๆ ชาติต่างก็สร้างมายาคติ (สิ่งของชาติ)
ของตนว่า ชาติอื่นๆ พรากส่วนสำคัญของเอนจอยเมนต์ที่พวกเขาครอบ-
ครองไปอย่างไรบ้าง ซึ่งหากไม่สูญเสียสิ่งเหล่านั้นไป ชาติของตนก็คงจะ
มีความสมบูรณ์⁸

หากมาวิเคราะห์กับกรณีที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยและกัมพูชาตอนนี้
“สิ่งของชาติ” ไม่ได้มีมาตั้งแต่แรกแล้ว แต่มันถูกทำให้มีเพื่อปกปิดการ
ขัดผลประโยชน์ทางอำนาจและเศรษฐกิจของชนชั้นนำในรัฐบาลไทย
และกัมพูชาต่างหาก โดย Zachary Abuza วิเคราะห์ได้อย่างน่าสนใจว่า
“รัฐบาลไทยกำลังเสนอเรื่องทำการพินันถูกกฎหมายซึ่งจะส่งผลให้รายได้
กัมพูชาลดลง แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือศูนย์หลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต
เหล่านี้มีมูลค่านับหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ และเชื่อมโยงกับบุคคลระดับ
สูงในรัฐบาลกัมพูชา รวมถึงตระกูลฮุนด้วย ขณะที่รัฐบาลไทยก็หันกลับมา
กับเรื่องนี้มานานหลายปี และไม่ได้พยายามเป็นพันธมิตรที่ดีต่อชาติ

⁷ ปิยนันท์ จินา, คึกไกลใจยังหวง ทั้งวันทรงศึกไกลไล่ข่มเหง: สิ่งของชาติ
(Nation-Thing) และห้วงเอนจอยเมนต์, เข้าถึงเมื่อ 14 สิงหาคม 2568, เข้าถึงได้จาก
<https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/736>

⁸ Slavoj Žižek, *Tarrying with the Negative: Kant, Hegel, and the Critique
of Ideology* (Durham and London: Duke University Press, 1993), p. 204.

ตะวันตกในการจัดการปัญหาศูนย์หลอกหลวงเหล่านี้⁹ กล่าวคือ เรากำลัง
เอนจอยในสิ่งที่เราไม่มีตั้งแต่แรก (enjoying what we don't have)
เพราะวงจรของค่านิยมสัญญา (ชาติจะสงบหากประชาชนหรือไล่พวกต่างด้าว
ออกไป) ถึงเอนจอยเมนต์ในอนาคตนั้นจะมีความไม่พึงพอใจที่ไม่อาจ
หลีกเลี่ยงได้ตามมาติดๆ ซึ่งวงจรนี้จะหมุนวนต่อไปได้ก็ต่อเมื่อขับเคลื่อน
ทุนนิยม (รวมถึงชาตินิยม) ยังคงตั้งความคาดหวัง ซึ่งคือการหลงเชื่อ
ในคำสัญญาจากโฆษณาของสินค้าตัวใหม่หรือศัตรูของชาติตัวใหม่¹⁰

ฉะนั้น จากมุมมองของการปลดปล่อย (emancipation) ผู้ที่ไม่เป็น
ส่วนหนึ่งจึงไม่ใช่ศัตรู เพราะการ “ไม่เป็นส่วนหนึ่ง” คือสภาวะสากลแบบ
ติดลบ (negative universality) ด้วยเหตุนี้ เอนจอยเมนต์ของฝ่ายซ้ายจึง
ไม่ต้องพึ่งพาศัตรู และสามารถระบุตัวเองร่วมกับกลุ่มคนที่เป็นผู้อพยพ
คนชายขอบ แรงงานต่างด้าว ซึ่งถูกมองว่าเป็นศัตรูของสังคม¹¹ ไม่เพียง
เท่านั้น การระบุตัวตนเข้ากับฝ่ายที่ถูกมองว่าเป็นศัตรูของสังคมยัง
สามารถเผยพิกัดและปัญหาทางชนชั้นได้ เพราะสงครามที่เกิดขึ้นนี้เป็น
ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำ ไม่ใช่ความขัดแย้งของประชาชนชาวไทย
และกัมพูชา มากไปกว่านั้น หากเอนจอยเมนต์ถูกใช้ไปในทางฝ่ายซ้าย
ทั้งไทยและกัมพูชาอาจจะหลุดพ้นจากวงจรเดิมและสามารถเปิดทางเส้น
ของจินตนาการทางการเมืองแบบใหม่ได้

ท้ายสุดนี้ หวังว่าคำนำสำนักพิมพ์นี้จะสามารถชวนผู้อ่านให้ตั้ง
คำถามต่อยอดจากหนังสือเล่มนี้ได้ไม่มากนักน้อย และต้องขออภัยหาก

⁹ มติชนสุดสัปดาห์, อ่านมุมมองนักวิชาการสหรัฐฯ วิเคราะห์สถานการณ์ชายแดน
“ไทยปะทะกัมพูชา”, เข้าถึงเมื่อ 14 สิงหาคม 2568, เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/weekly/special/scoop/article_853244

¹⁰ Todd McGowan, *Enjoying What We Don't Have: The Political Project of Psychoanalysis* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2013), p. 62.

¹¹ Todd McGowan, *Enjoyment Right & Left*, p. 42.

ยังอธิบายสิ่งที่อยากสื่อสารได้ไม่ชัด เพราะพยายามย่อเนื้อหาให้ได้มากที่สุดเพื่อไม่ให้ยืดยาวจนเกินไป และหวังว่าความไม่ชัดเจนนี้จะเร้าอารมณ์ให้ท่านผู้อ่านเกิดความสงสัยในสิ่งที่ใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์อธิบาย และตั้งคำถามต่อยอดได้ดีกว่า ขอให้ทุกท่านมีเอนจอยเมนต์กับการอ่านต่อไป

สำนักพิมพ์มติชน

คำนำผู้แปล

เมื่อได้อ่านต้นฉบับครั้งแรก ข้าพเจ้าพบว่าหนังสือเล่มนี้ได้มอบความเข้าใจที่กว้างและลึกกว่าที่เคยคาดหมายไว้มาก แม้ข้าพเจ้าจะอ่านหนังสือการเมืองไทยมาเป็นจำนวนมากแล้วก็ตาม James Wise ผู้เขียนซึ่งเป็นอดีตนักการทูตได้ถ่ายทอดมุมมองของคนนอกที่สะท้อนให้เราเห็นทั้งจุดแข็งและจุดเปราะบางของสังคมไทย มุมมองเช่นนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในการทำทำความเข้าใจสังคมไทยอย่างเป็นทางการ เนื่องจากในขณะที่คนไทยบางกลุ่มมักจะชื่นชมประเทศของตนอย่างล้นเกิน แต่บางกลุ่มก็ดูถูกประเทศตนเองจนเกินเหตุไม่ต่างกัน เสียงสะท้อนจากภายนอกนี้จึงช่วยให้เรามองเห็นประเทศในกระจกที่ต่างออกไปและกระตุ้นให้เราทบทวนสิ่งต่างๆ ในสังคมไทย

สิ่งที่โดดเด่นเป็นพิเศษในหนังสือเล่มนี้ คือการพยายามบอกเล่าพัฒนาการของ “หลักนิติธรรม” (Rule of Law) ในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่ากฎหมายเป็นพื้นที่ต่อรองและช่วงชิงทางอำนาจที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย การตีความและมุมมองเช่นนี้สามารถช่วยให้ผู้ที่สนใจการเมืองร่วมสมัยของไทยได้ทำความเข้าใจพลวัตของกฎหมายกับอำนาจอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะกับนักเรียนกฎหมายและ

รัฐศาสตร์ นี่คือนิพนธ์ที่คุณควรอ่านเป็นอย่างยิ่ง

ในฐานะผู้แปล ข้าพเจ้ามุ่งรักษาน้ำเสียงและเจตนาของผู้เขียนตามต้นฉบับไว้ เพื่อให้ผู้อ่านชาวไทยได้สัมผัสทั้งความเข้มข้นทางเนื้อหาและท่วงทำนองการเล่าของผู้เขียนให้มากที่สุด ข้าพเจ้าเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าในการศึกษาการเมือง กฎหมาย และประวัติศาสตร์ไทยอย่างมากอีกเล่มหนึ่ง

ฐนพงศ์ ลือขจรชัย

สิงหาคม พ.ศ. 2568

คำนำผู้เขียนฉบับแปลภาษาไทย

ข้าพเจ้าหวังว่า หนังสือ ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรม แบบไทยๆ ฉบับภาษาไทยเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านชาวไทยได้เห็นภาพว่า ผู้สังเกตการณ์จากโลกตะวันตกพยายามทำความเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยอย่างไร

ในส่วนแรกของหนังสือ ข้าพเจ้าพยายามอธิบายประเทศไทยสมัยใหม่ด้วยกรอบความคิดที่ผู้อ่านต่างชาติคุ้นเคย โดยสำรวจพัฒนาการของ 5 สถาบันทางการเมือง ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ กองทัพ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ามีความรู้สึกที่ คนไทยมักไม่คิดถึงประวัติศาสตร์การเมืองของตนในเชิงสถาบันแบบนี้ ดังนั้น ในส่วนที่สองของหนังสือ ข้าพเจ้าจึงพยายามช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประเทศไทยผ่านกรอบความคิดที่ดูจะใกล้เคียงกับประสบการณ์ของคนไทยมากกว่า โดยเน้นไปที่เส้นที่อันยืดหยุ่นยาวของลำดับชั้น (hierarchy) ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (patron-client) ความเชื่อมโยงเชิงบุคคล (personal connections) และแนวคิดชาตินิยม (nationalism)

แม้นักวิเคราะห์ชาวไทยและชาวต่างชาติอาจมีวิธีเข้าถึงประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองไทยร่วมสมัยที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองฝ่ายก็น่าจะเห็นพ้องว่า หลักนิติธรรมควรเป็นสิ่งสำคัญ ในส่วนที่สามของหนังสือ ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงความเข้าใจเกี่ยวกับหลักนิติธรรมในโลกตะวันตกโดยสังเขป ก่อนจะพิจารณาบทบาทของกฎหมายในการเมืองไทย

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เขียนขึ้นเพื่อรณรงค์ทางการเมืองหรือเพื่อเสนอกระบวนทัศน์ทางทฤษฎี ข้าพเจ้าไม่ใช่นักวิชาการเชิงเคลื่อนไหวและก็ไม่ใช่นักวิชาการสายอาชีพ ข้าพเจ้าเพียงพยายามเขียนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและเหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ฉบับภาษาอังกฤษของหนังสือเล่มนี้ครอบคลุมพัฒนาการจนถึงการจัดตั้งรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566 สำหรับฉบับภาษาไทยนี้ ข้าพเจ้าได้ปรับปรุงข้อมูลบางส่วน และเพิ่มเติมย่อหน้าใหม่ด้วยเหตุการณ์ในช่วงสองปีต่อมาจนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2568 แทบทั้งหมดของเนื้อหาที่เพิ่มเติมสามารถพบได้ในช่วงท้ายของบทที่ 3 รวมถึงบทสรุปและภาคผนวก

ใน พ.ศ. 2566 ข้าพเจ้าได้สรุปหนังสือเล่มนี้ด้วยการเสนอ (ซึ่งอาจจะเป็นการมองโลกในแง่ดีเกินไป) ว่า ประเทศไทยดูเหมือนกำลังมุ่งหน้าไปสู่การปรับรูปแบบการปกครองอีกครั้งหนึ่งในเชิงปฏิบัติ ในลักษณะเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1890 (2430) พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2540 ข้าพเจ้าเคยตั้งข้อสังเกตว่า หากเป็นเช่นนั้น การอธิบายว่าด้วยการปฏิรูปรัฐธรรมนูญที่หลายฝ่ายคาดว่าจะเกิดขึ้นอาจนำไปสู่การสร้างสัญญาประชาคมรูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชนและระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร ซึ่งสองปีผ่านไป การอธิบายเหล่านั้นยังไม่เริ่มต้น

ข้าพเจ้าขอขอบคุณคุณสุวพงศ์ จันฝังเพชร เป็นอย่างยิ่งที่กรุณานำหนังสือเล่มนี้ไปแนะนำแก่นักพิมพ์มติชน

ที่สำนักพิมพ์มติชน ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพูดคุยกับคุณโชษิตา พานิชสวัสดิ์ อยู่เสมอ ซึ่งเธอให้การสนับสนุนอย่างมีอาชีพและเปี่ยมด้วยน้ำใจมาโดยตลอด คุณโชษิตาเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานคุณภาพของสำนักพิมพ์มติชน ร่วมกับคุณนพรุจ ศิริรัตน์สิริกุล คุณณัฐฐนิชา ทนันทชัยขมภู และคุณรพีพล วรกุลสวัสดิ์ (ผู้ออกแบบปกหนังสือ)

ข้าพเจ้าขอขอบคุณสำนักพิมพ์มติชนเป็นพิเศษที่ได้มอบหมายให้ ดร. ฐนพงศ์ ลือขจรชัย มาเป็นผู้แปลหนังสือเล่มนี้ ดร. ฐนพงศ์มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อเนื้อหาของหนังสือและได้แปลเนื้อหาด้วยความมุ่งมั่นเพื่อถ่ายทอดแก่นสารของฉบับภาษาอังกฤษออกมาเป็นภาษาไทยอย่างแม่นยำและมีชีวิตชีวา

แน่นอนว่า ข้าพเจ้าขอขอบคุณโดยสมบูรณ์ต่อเนื้อหาทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้

คำนำผู้เขียน

“นี่คือประเทศไทย”

“ตัวอักษรขนาดใหญ่ทั้งภาษาอังกฤษและสยามดู
เหมือนจ้องลงมาย่างเย้ยหยันจากป้ายใหม่ที่เพิ่งติดตั้งอย่าง
โจ่งแจ้งโผล่ออกมาจากกำแพงป่า และล้าเข้ามาบนทางหลวง
ประมาณหนึ่งหรือสองฟุตด้วยเจตนาดูตั้งใจอย่างยิ่ง เพื่อให้
ไม่มีใครเข้าใจผิดถึงคำเตือนที่แฝงไว้นั้น”¹

คนไทยมักจะกล่าวกับชาวต่างชาติ (หรือหากเจาะจงมากขึ้นคือ
ชาวตะวันตก หรือที่คนไทยเรียกว่า “ฝรั่ง”)² ว่าเรานั้นไม่เข้าใจ จะไม่มี
ทางเข้าใจ หรือไม่สามารถเข้าใจประเทศไทย โดยเฉพาะการเมืองไทย
และยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความไม่มั่นคงทาง

¹ H. G. Quaritch Wales, *Years of blindness* (New York: Thomas Y. Crowell
& Company, 1943), 1.

² “ฝรั่ง” เป็นคำภาษาไทยที่ใช้เรียกคนที่มีเชื้อสายยุโรปหรือคนผิวขาว นอกจากนี้
คำว่า “ฝรั่ง” ยังสามารถใช้เพื่ออ้างถึงชาวตะวันตกโดยทั่วไปได้อีกด้วย

การเมือง การรัฐประหาร หรือผลพวงจากการรัฐประหาร

ในบางครั้ง คนไทยอาจเช่นนี้เพียงเพื่อปิดบังความยากลำบากของตนเองในการอธิบายการเมืองไทยที่ซับซ้อนและสับสน

ในบางโอกาส คนไทยมักเลือกจะบอกกับชาวต่างชาติว่า “คุณไม่มีทางเข้าใจหรอก” แล้วเปลี่ยนไปพูดคุยในหัวข้อที่ง่ายกว่า ผมเองก็รู้สึกเช่นเดียวกันเมื่อคนไทยขอให้ผมอธิบายเกี่ยวกับกีฬาคริกเก็ต (cricket) ผมสามารถอธิบายได้ และผมก็ชอบกีฬานี้ แต่กับชาวต่างชาติแล้ว ผมอยากจะพูดคุยในเรื่องที่คุ้นเคยและไม่ซับซ้อนมากกว่า

คนไทยบางคนก็ต้องการหลีกเลี่ยงการพูดคุยกับชาวต่างชาติเรื่องการเมืองไทยเพราะรู้สึกอับอาย การเมืองไทยย่อมมีตัวร้ายและเรื่องอื้อฉาวเช่นเดียวกับการเมืองทุกที่ คนไทยก็เช่นเดียวกับคนส่วนใหญ่ ที่ไม่ต้องการเปิดเผยปัญหาสภปรกภายในให้คนภายนอกเห็น ผมในฐานะชาวออสเตรเลียก็รู้สึกอับอายเมื่อชาวต่างชาติถามเกี่ยวกับนักการเมืองที่น่าชื่นชม รวมทั้งนโยบายหรือการกระทำที่น่าอับอายของพวกเขา บางครั้งผมก็ไม่อยากพูดถึงเรื่องเหล่านี้ เช่นเดียวกับคนไทยบางคนก็ไม่อยากพูดถึงการเมืองไทย

โดยทั่วไปแล้ว คนไทยเชื่อว่าการแสดงความเห็นขัดแย้งกันเป็นสิ่งที่ไม่สุภาพ แทนที่จะเสี่ยงต่อความไม่ลงรอย คนไทยมักจะเลี่ยงหรือเพิกเฉยความพยายามในการพูดคุยเรื่องการเมืองไทยออกไป ด้วยคำพูดที่ดูเหมือนสบายๆ ว่า “คุณไม่เข้าใจ” หรือ “คุณจะไม่เข้าใจ” หรือ “คุณไม่มีทางเข้าใจ” นี่เป็นอีกวิธีหนึ่งของการกล่าวว่า “ไม่เป็นไร” อันเป็นวลีไทยที่หมายถึง “มันไม่สำคัญ” และคนไทยมักใช้เป็นปกติเพื่อลดความขัดแย้งหรือหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า

อย่างไรก็ตาม คนไทยบางคนเชื่อจริงๆ ว่าเราไม่เข้าใจการเมืองของพวกเขา พวกเขาไม่ได้หลีกเลี่ยงการสนทนาเพราะรู้สึกว่าอธิบายการเมืองไทยเป็นเรื่องยาก พวกเขาไม่ได้รู้สึกอับอายต่อความยุ่งเหยิงใน

วงการการเมืองไทย และก็ไม่ได้พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งแต่อย่างใด แต่พวกเขาเชื่ออย่างจริงจังว่าเราไม่สามารถเข้าใจได้จริงๆ ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลังจากได้อ่านหนังสือเล่มนี้ พวกเขาคงจะเห็นด้วยหากผมยังคงไม่สามารถเข้าใจได้อย่างสมบูรณ์ นั่นไม่ใช่เพราะผมไม่พยายามจะทำความเข้าใจ

อาจเป็นเพราะผมเคยทำงานให้รัฐบาลมานานกว่า 30 ปี ผมจึงสนใจแนวทางปฏิบัติของการปกครองและการเมืองมากกว่าทฤษฎี ผมรู้สึกเห็นใจต่อทางเลือกที่ผู้นำและเจ้าหน้าที่ต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ รัฐมนตรี ผู้พิพากษา นายพล หรือข้าราชการก็ตาม ในแต่ละวัน พวกเขาต้องจัดการทั้งสิ่งสำคัญและเร่งด่วนด้วยแรงกดดันในชีวิตประจำวัน ทำให้บางครั้งไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะสังเกตเห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งเหล่านี้ ทุกคนย่อมทำผิดพลาด และเพราะการปกครองประเทศนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ยิ่งพวกเขาดำรงตำแหน่งนานเท่าใด ความผิดพลาดก็ยิ่งสะสมมากขึ้นเท่านั้น

เมื่อผมประเมินการตัดสินใจของผู้นำทางการเมืองของไทย (ไม่ว่าจะมาจากการเลือกตั้งหรือไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง) ผมพยายามประเมินว่าการตัดสินใจเหล่านั้นสมเหตุสมผลหรือไม่ เมื่อพิจารณาถึงความท้าทายและทางเลือกที่พวกเขาต้องเผชิญในขณะนั้น ไม่ใช่ว่าการตัดสินใจเหล่านั้นสอดคล้องกับทฤษฎีทางการเมืองหรือไม่

ผมเขียนหนังสือเล่มนี้สำหรับผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะนักการทูต นักข่าว นักธุรกิจ หรือพนักงานองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ได้รับมอบหมายให้มาทำงานใหม่ในประเทศไทย รวมถึงนักศึกษาที่เพิ่งเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ การเมือง และกฎหมายของไทย ผู้อ่านเหล่านี้มักมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยน้อยหรือไม่มีเลย และในไม่ช้า เจ้านาย ลูกค้า หรืออาจารย์ของพวกเขาจะคาดหวังให้พวกเขาอธิบายการเมืองไทยสมัยใหม่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจทำให้พวกเขารู้สึกกังวล อย่างน้อยก็ในช่วง

เริ่มต้น ผู้อ่านเหล่านี้อาจไม่มีเวลาหรือความสนใจที่จะเข้าใจทฤษฎีและการทดสอบทฤษฎี ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานเขียนเชิงวิชาการ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นกรอบการทำความเข้าใจ

ข้อสรุปเกี่ยวกับประเทศไทยของผมได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ในฐานะนักการทูตในที่ต่างๆ โดยเฉพาะการประจำการในปาปัวนิวกินี (พ.ศ. 2526-2528) สหภาพโซเวียต (พ.ศ. 2530-2534) และมาเลเซีย (พ.ศ. 2546-2550) ประเทศไทยไม่ใช่ประเทศเกิดใหม่เหมือนปาปัวนิวกินี จึงไม่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างชาติ เช่น ความหลากหลายทางภาษา ภูมิประเทศที่ยากต่อการพัฒนา และตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะเดียวกัน การเมืองแบบเผด็จการในประเทศไทยก็ไม่อาจเปรียบเทียบกับเผด็จการในสหภาพโซเวียตได้ บางครั้งนักวิจารณ์เรื่องเผด็จการในไทยก็มักจะกล่าวเกินจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ถึงขั้นชั่วร้าย ผมไม่ได้แก้ตัวให้กับเผด็จการหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนในไทย แต่ผมสงสัยว่า ถ้าประเทศไทยเคยมีแนวโน้มไปสู่เผด็จการแบบสหภาพโซเวียตจริง (ซึ่งมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก) นักวิจารณ์เหล่านั้นจะใช้คำอะไร นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียง ได้เขียนไว้ว่า “ถ้าเรากลัวฮิตเลอร์ และสตาลินเป็นมาตรฐานของเผด็จการแล้ว เผด็จการไทยทุกยุคก็เป็นแค่ตัวตลก”³ ส่วนในมาเลเซีย แกนกลางของการเมืองคือประเด็นเรื่องเชื้อชาติและศาสนา แม้ปัญหาเหล่านั้นจะซับซ้อนและดูเหมือนจะแก้ไขยาก แต่ปัญหาทางการเมืองของไทยก็ไม่ได้ยากเกินแก้ไขเท่ากับปัญหาของมาเลเซีย ทั้งนี้ ผมจะไม่ได้ลดทอนความสำคัญทางการเมืองเรื่องเชื้อชาติและศาสนา โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่อย่างใด

³ Nidhi Eoseewong, “The Thai Cultural Constitution,” *Kyoto Review of Southeast Asia* 3 (March 2003). (translated by Chris Baker; originally published in Thai in 1991).

ทัศนคติเชิงบวกโดยรวมของผมต่อความสำเร็จของประเทศไทย และความเห็นอกเห็นใจที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจทำให้ผู้อ่านบางคนตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของผม (และบางทีอาจจะถึงขั้นสติสัมปชัญญะของผมด้วย) ผมหวังว่าพวกเขาจะให้ภัยผมบ้างในเรื่องคุณค่าของประวัติศาสตร์ที่ผมให้ความสำคัญ เพราะประวัติศาสตร์นั้นช่วยให้เราเข้าใจปัจจุบันได้ ผมจึงพยายามจะอธิบายพัฒนาการทางการเมืองและปัญหาต่างๆ ในประเทศไทยในบริบททางประวัติศาสตร์

เนื่องจากผมไม่สนใจการพัฒนาทฤษฎี และไม่ได้เป็นนักวิชาการ-นักเคลื่อนไหวที่เห็นใจทั้งฝ่ายระบอบการปกครองที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือฝ่ายต่อต้าน หนังสือเล่มนี้จึงไม่ค่อยพิจารณาถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้นหรือสิ่งที่ควรเกิดขึ้น แต่มุ่งเน้นไปที่สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว และเหตุผลว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

ในลำดับแรก ผมรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณคนไทยที่ได้พูดคุยเกี่ยวกับการเมืองไทยกับผม หลายคนได้สนทนากับผมในช่วงที่ผมทำงานเป็นนักการทูต พวกเขาได้พูดคุยกันแบบลับๆ และผมจะไม่เอ่ยชื่อของพวกเขา บางคนได้แบ่งปันความกลัวและความหวัง รวมถึงความคิดและแนวคิดต่างๆ ซึ่งกระตุ้นให้ผมพยายามทำความเข้าใจเรื่องราวของพวกเขาและเรื่องราวของประเทศไทย

ผมควรจะเพิ่มเติมตรงนี้ด้วยว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้สะท้อนถึงมุมมองของรัฐบาลออสเตรเลีย ซึ่งผมรู้สึกขอบคุณที่ได้มีโอกาสทำงานในกรุงเทพฯ มากกว่า 7 ปี มุมมองทั้งหมดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นของผมเองทั้งหมด

มุมมองเหล่านั้นชัดเจนขึ้นในความคิดของผม และถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยความกรุณาของ สตีเฟน เฮนนิ่งแฮม, เครก คีตติง, โจเอล เอคินส์, เดวิด อาร์มสตรอง, พอล สตีเฟนส์, อานิตา ไวส์, เกวน โรบินสัน, เกรก เรย์มอนด์, มาร์ก วอร์น็อก และไคล์ วิลสัน ซึ่งได้อ่าน

ต้นฉบับทั้งหมดหรือบางส่วน ให้ข้อคิดเห็นอันมีค่า และให้กำลังใจผมในการทำงานต่อไป

ผมขอขอบคุณ กิริฎา เกาพิจิตร และพันปรีชา ภูทอง จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) สำหรับความช่วยเหลือในการจัดทำแผนภูมิ ขอบคุณ เบรนดัน ไวต์ สำหรับการวาดแผนที่ และขอบคุณ วัชรภัทร คงขาว สำหรับภาพถ่ายหน้าปกของแผ่นไม้สลักจากหน้าบันวัดซึ่งเคยจัดแสดงในนิทรรศการ 'Revolutionary Things' เมื่อ พ.ศ. 2561 ที่ Cartel Artspace ภายใต้การดูแลของชาติรี ประกิตนันทการ และกิตติมา จารีประสิทธิ์ แผ่นไม้ดังกล่าวแสดงภาพเทวตารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 บนพานแบบไทย ซึ่งเป็นตัวอย่างของการใช้ภาพสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมในช่วงทศวรรษ 1930 (2470) โดยรัฐบาล เพื่อชักชวนให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับแรก ภาพนี้ถือเป็นตัวอย่างที่ยอดเยียมของหัวข้อหลักในหนังสือเล่มนี้ ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างความชอบธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ของประเทศไทย

การทำวิจัยเป็นเรื่องง่ายกว่าที่คาดไว้ เนื่องจากทรัพยากรและเจ้าหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ของกรุงเทพฯ และหอสมุดแห่งชาติออสเตอร์เลียในกรุงแคนเบอร์รา

นับตั้งแต่ความสัมพันธ์เริ่มแรกระหว่างผมกับ Marshall Cavendish International (Asia) และอานิตา ทิโอ ผู้เป็นบรรณาธิการที่เข้าใจและมีความสามารถอย่างยิ่ง นักเขียนมือใหม่คนหนึ่งคงไม่อาจขอสิ่งใดที่ดีกว่านี้ได้ ไมเคิล สปีลลิง เป็นบรรณาธิการสำเนาที่ทำงานได้อย่างมืออาชีพ ขอขอบคุณ เบนสัน ตัน สำหรับการออกแบบหนังสือเล่มนี้อย่างยอดเยี่ยม

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณเทเรซา แมตทิว และอานิตา สำหรับการสนับสนุนในความพยายามครั้งนี้ และในสิ่งอื่นๆ อีกมากมาย

คำนำสำหรับฉบับปรับปรุง

ฉบับปรับปรุงนี้ได้นำเสนอเรื่องราวจนถึงการจัดตั้งรัฐบาลผสมของ นายเศรษฐา ทวีสิน ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2566 โดยครอบคลุมการ เลือกตั้งใน พ.ศ. 2562 และ พ.ศ. 2566 รวมถึงการประท้วงแบบแฟลช ม็อบบนท้องถนนในช่วง พ.ศ. 2563-2564 นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้อ คิดเห็นของนักวิชาการซึ่งได้ตีพิมพ์ผลงานใหม่ๆ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ขอขอบคุณพันปรีชา ภูทอง สำหรับการปรับปรุงแผนภูมิ

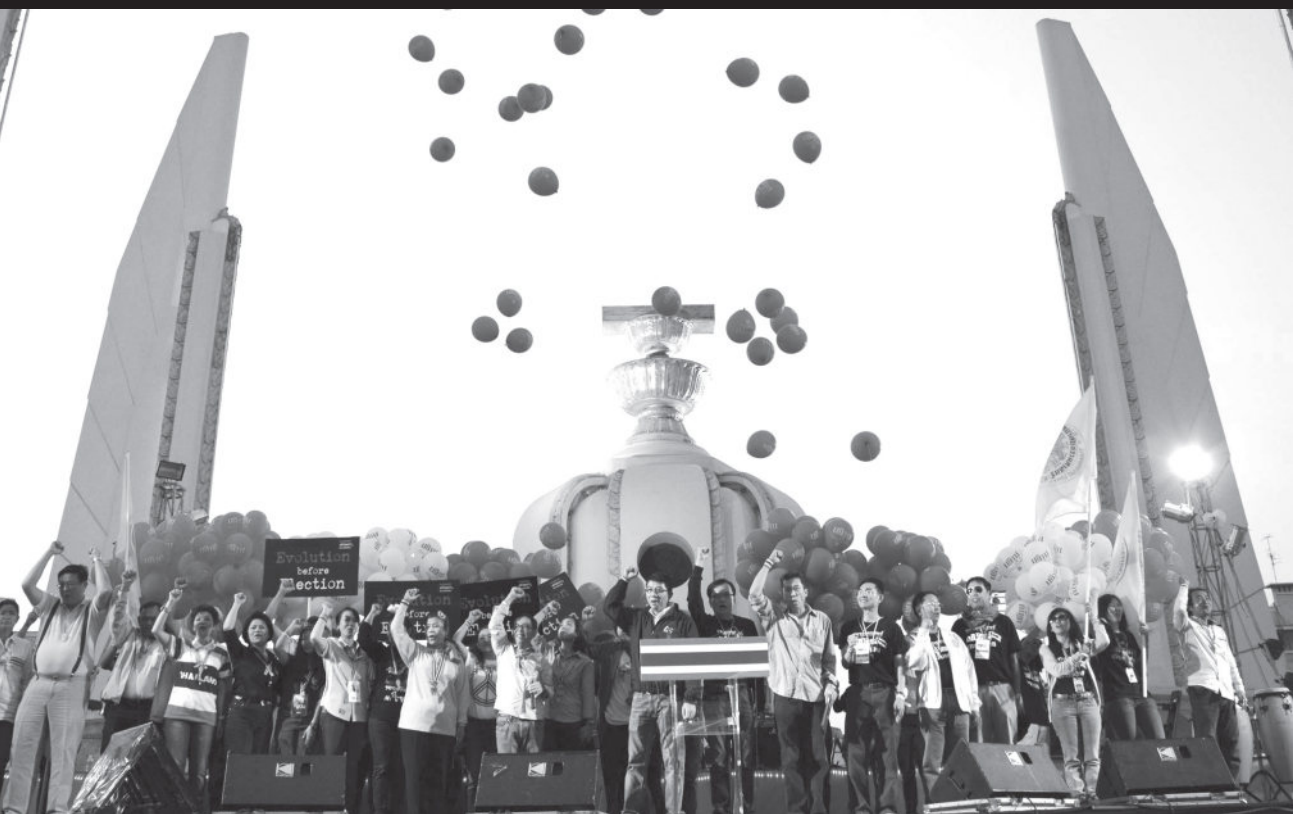
ขอขอบคุณ Marshall Cavendish อีกครั้งสำหรับความเป็นมืออาชีพ โดยเฉพาะเมลวิน นีโอ, ไมเคิล สปีลลิง และเบนสัน ตัน ในโอกาสนี้

คำย่อ

- CEO : ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร
- IMF : กองทุนการเงินระหว่างประเทศ
- กอ.รมน. : กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- ป.ป.ช. : คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- NGO : องค์กรพัฒนาเอกชน
- พธม. : พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย
- กปปส. : คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- นปช. : แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ

THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

เวทีชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยของ กปปส.
มีการชูป้ายข้อความ “Evolution before Election”

บทนำ

“มหาเศรษฐีผู้ประสบความสำเร็จได้รับการยกย่อง
ว่าเป็นผู้จุนเจือคนยากไร้ นักการเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่อง
อื้อฉาวเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวต่อต้านการทุจริต กลุ่มผู้
ประท้วงประกาศว่าจำเป็นต้องขัดขวางการเลือกตั้งเพื่อรักษา
ประชาธิปไตยไว้”¹

ความไม่มั่นคงทางการเมืองเป็นคุณลักษณะไม่แปรเปลี่ยนของ
การเมืองไทย ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีจำนวนการรัฐประหาร
ความพยายามก่อรัฐประหาร การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการปรับ
คณะรัฐมนตรีบ่อยครั้งเป็นอันดับต้นๆ ของโลก คนไทยหลายล้านคนได้
ออกมาประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่พวกเขาไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะใน พ.ศ.
2516, 2519, 2535, 2548, 2551, 2553, 2557 และ 2563-2564
ผู้ประท้วงยึดครองบางส่วนของกรุงเทพฯ ซึ่งบางครั้งยืดเยื้อยาวนานหลาย

¹ Thomas Fuller, “Taking on Thailand’s Crisis with a Bit of Western Bite,”
New York Times (8 February 2014).

เดือน ใน พ.ศ. 2551 กลุ่มผู้คัดค้านในชุดเสื้อเหลืองได้ใช้กำลังปิดสนามบินนานาชาติ ส่วนใน พ.ศ. 2552 กลุ่มผู้คัดค้านในชุดเสื้อแดงก็ทำให้รัฐบาลต้องยกเลิกการประชุมผู้นำรัฐบาลระดับภูมิภาค ซึ่งบางครั้งรัฐบาลตอบโต้ด้วยการสั่งให้กองกำลังความมั่นคงยิงผู้ประท้วง หรือบางครั้งกองกำลังความมั่นคงและกองกำลังกึ่งทหารก็ยิงผู้ประท้วงโดยไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง มีเพียงไม่กี่ประเทศที่สามารถดึงดูดประชากรออกจากความยากจนได้ในสัดส่วนที่สูงเท่ากับประเทศไทย และมีเพียงไม่กี่ประเทศที่สามารถเทียบเคียงความสำเร็จของไทยในด้านต่างๆ เช่น อัตราการเสียชีวิตของเด็กเล็ก อายุขัยเฉลี่ย การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษาที่ครอบคลุมทั่วถึง การดูแลสุขภาพของมารดาและความเท่าเทียมทางเพศในบางภาคส่วน ประเทศไทยมักได้คะแนนดีในรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก (World Bank) และรายงานความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) นอกจากนี้ มีเพียงไม่กี่ประเทศที่ประชาชนมีความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความสำรวมเช่นคนไทย หรือมีความยืดหยุ่นและจิตวิญญาณของชุมชนเช่นคนไทยยามเผชิญหน้ากับภัยพิบัติ เช่น สึนามิใน พ.ศ. 2547 อุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2554 เหตุการณ์ที่เยาวชนไทย 13 คนติดอยู่ในถ้ำกว่าสองสัปดาห์ใน พ.ศ. 2561 (เหตุการณ์ 13 ชีวิตทีมหมูป่าติดถ้ำหลวง) หรือในช่วงการระบาดของโควิด-19 รวมทั้งมีประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศใดบ้างที่รองรับผู้อพยพชาวจีนและผู้อพยพชาติอื่นๆ ได้ดีเท่ากับประเทศไทย?

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าประเทศไทยนั้นเข้าใจยาก ช่วงที่การประท้วงถึงจุดสูงสุดในกรุงเทพฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 โทมัส ฟูลเลอร์ (Thomas Fuller) ได้เขียนสามประโยคที่แสดงถึงความซับซ้อนของ

การเมืองไทยได้อย่างชัดเจน มหาเศรษฐีที่เขากล่าวถึงคือพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และนักการเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่องอื้อฉาวคือนายสุเทพ เทือกสุบรรณ พูลเลอร์อาจเสริมอีกว่า ผู้ประท้วงส่วนใหญ่ที่อ้างว่ากำลังรักษาประชาธิปไตยด้วยการขัดขวางการเลือกตั้งคือผู้สนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ (โดยนัยยะของพรรคแห่งประชาธิปไตยตามภาษาอังกฤษ Democrat Party-ผู้แปล)

มุมมองของชาวต่างชาติ (บางส่วน)

เมื่อเราพยายามทำความเข้าใจการเมืองของประเทศอื่น เรามักนำความเข้าใจเดิมของเรามาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมและระบบทางการเมืองที่เราไม่คุ้นเคยกับสิ่งที่คุ้นเคย โดยส่วนใหญ่เราจะใช้ประเทศของเราเองเป็นจุดอ้างอิงแรก สำหรับชาวต่างชาติ วัฒนธรรมและระบบทางการเมืองในประเทศของพวกเขาจะอยู่ในกรอบประชาธิปไตยเสรีนิยมตะวันตก เรามีสามสถาบันหลักของรัฐบาลที่เป็นอิสระต่อกัน ได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ รวมทั้งมีสถาบันอื่นๆ เช่น การเลือกตั้งและหลักนิติธรรม ซึ่งมีรากฐานอยู่ในแนวคิดของความเสมอภาคและสิทธิของปัจเจกบุคคลจนเป็นสิ่งที่เราค้นเคยจนแทบจะถือเป็นเรื่องปกติ

จุดอ้างอิงที่สองของเรามักจะเป็นประเทศนอกตะวันตกที่เราไม่ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอาจเป็นในเอเชียตะวันออกเฉียใต้ เอเชียในภาพรวม หรือที่อื่นในโลกนอกตะวันตก ซึ่งเราอาจเคยอาศัยอยู่หรือทำงานที่นั่น หรือรู้จักประเทศเหล่านี้ผ่านการอ่านและการศึกษา

การนำข้อสังเกตเหล่านี้กลับมาที่ประเทศไทย ซึ่งแม้จะเสี่ยงต่อการทำให้เรียบง่ายเกินไป เรามักจะคิดว่าประเทศที่เราใช้เป็นจุดอ้างอิงแรก (ประเทศตะวันตกของพวกเขา) คือ “ไม่เหมือนประเทศไทย” และแม้ว่า

โดยปกติเราจะไม่มองข้ามความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ตะวันตก เราก็มักคิดว่าจุดอ้างอิงที่สองของเรา (ประสบการณ์ในประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตก) เป็น “เหมือนประเทศไทย” หรือ “ใกล้เคียงกับประเทศไทยมากกว่า” เมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก ของเราเอง

มรดกจากยุคอาณานิคม

ส่วนมากแล้ว ประเทศนอกตะวันตกที่เราคุ้นเคยมักจะเคยตกเป็น อาณานิคม ในสังคมที่เคยเป็นอาณานิคม อำนาจอาณานิคมได้เข้ามา แทนที่อำนาจทางการเมืองตามจารีต (ในฐานะอุปราช ผู้สำเร็จราชการ หรือเจ้าหน้าที่การเมืองประเภทต่างๆ) พร้อมทั้งสร้างสถาบันที่มีรูปแบบ ตามตะวันตก (เช่น ระบบราชการรวมศูนย์ กองกำลังตำรวจและทหาร ที่มีระเบียบวินัย ศาลยุติธรรม และในระยะต่อมา สภาที่ปรึกษาหรือสภา กึ่งที่ปรึกษา) ทั้งด้วยการออกแบบและโดยบังเอิญแนวคิดแบบตะวันตก เช่น ความเสมอภาค สิทธิปัจเจกบุคคล การเลือกตั้ง และหลักนิติธรรม ได้ถูกนำเสนอเข้ามาในวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในระดับที่แตกต่างกัน

หลังจากที่อำนาจอาณานิคมถูกขับออกไป ผู้นำของประเทศที่เพิ่งได้ รับเอกราชก็ต้องพึ่งพาสถาบันและแนวคิดที่นำเข้ามาเหล่านี้เพื่อใช้ในการปกครองในระดับหนึ่ง เนื่องจากพวกเขามีทางเลือกไม่มากนัก อำนาจทางการเมืองแบบจารีตได้กลายเป็นเพียงความทรงจำอันเลือนรางหรือ เสื่อมถอยไปแล้ว และเหนือสิ่งอื่นใด อำนาจเหล่านั้นก็ได้สูญหายไปมาก แล้ว ซึ่งหากไม่ใช่ทั้งหมดก็เป็นความชอบธรรมของมัน

ในช่วงเวลาของการได้รับเอกราช ผู้นำของประเทศใหม่เหล่านี้มี ความรู้ความเข้าใจและถึงขั้นซึมซับสถาบันและวิธีคิดแบบตะวันตก เนื่อง

จากสถาบันและแนวคิดเหล่านี้ได้รับความชอบธรรมที่เคยมีอยู่ในอำนาจทางการเมืองแบบจารีต ผู้นำใหม่เหล่านี้ได้เข้ามารับบทบาทในการปกครองซึ่งเคยเป็นของเจ้าอาณานิคม และโดยทั่วไปก็ได้พึ่งพาสถาบันที่เจ้าอาณานิคมได้สร้างขึ้น รวมถึงแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของสถาบันเหล่านั้นไม่มากนักเลย เมื่อเวลาผ่านไป พวกเขาได้ปรับแต่งสถาบันชนบทรบธรรมเนียม และการปฏิบัติที่ได้รับจากยุคอาณานิคม ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหลังยุคอาณานิคมของตน แต่น่าสังเกตว่าพวกเขาไม่ได้พยายามฟื้นฟูหรือสร้างอำนาจทางการเมืองในแบบก่อนยุคอาณานิคมขึ้นมาใหม่

บริบททางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

ประเทศนอกตะวันตกบางประเทศมีลักษณะคล้ายกับประเทศไทยมากกว่าประเทศตะวันตก แต่ประเทศไทยแตกต่างจากประเทศนอกตะวันตกเกือบทั้งหมด เพราะประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมโดยตรง นักวิชาการถกเถียงกันว่าประเทศไทยอาจเป็น “อาณานิคมทางอ้อม” หรือ “อาณานิคมอำพราง” หรือ “กึ่งอาณานิคม” หรือตกเป็นอาณานิคมในบางลักษณะ ถึงอย่างไร พวกเขาปฏิเสธไม่ได้ว่าอำนาจการเมืองแบบจารีตของไทยนั้นยังคงรักษาความชอบธรรมไว้ได้ ยิ่งกว่านั้นยังเจริญรุ่งเรืองในช่วงเวลาที่ประเทศเพื่อนบ้านของไทยต้องยอมให้อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สเปน และสหรัฐอเมริกา เข้ามาควบคุมการเมืองด้วยเหตุที่ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมโดยตรง ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์การเมืองยุคก่อนสมัยใหม่และยุคสมัยใหม่ของประเทศไทยมีความเป็นระเบียบและแข็งแกร่งกว่า การเข้าใจว่าเหตุใดสายสัมพันธ์นี้ยังคงเป็นระเบียบและแข็งแกร่ง จะช่วยอธิบายลักษณะเฉพาะบางประการของการเมืองไทยได้

แม้ว่าอำนาจของชาวตะวันตกจะมีโอกาสน้อยกว่าในการถ่ายโอนสถาบัน ประเพณี และรูปแบบการปฏิบัติของพวกเขาเข้าสู่ประเทศไทยโดยตรง แต่สยาม (ชื่อที่ประเทศไทยถูกเรียกในสมัยนั้น) ก็ได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตก² เริ่มต้นจากอังกฤษใน พ.ศ. 2398 ผ่านสนธิสัญญาในรูปแบบสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (หรือที่ถูกรเรียกว่า “สนธิสัญญาไม่เสมอภาค”) ซึ่งได้กำหนดอัตราภาษีที่สยามสามารถเรียกเก็บกับสินค้าส่งออกและนำเข้า สนธิสัญญาเดียวกันนี้ยังบังคับให้สยามเลียนแบบระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแบบตะวันตก ไม่เพียงเท่านั้น คนไทยยังพบว่าแนวคิดของตะวันตกมีทั้งด้านที่น่าดึงดูดและน่าหวาดกลัว ซึ่งทำให้อำนาจทางการเมืองแบบจารีตของไทยจึงถูกท้าทายและปรับเปลี่ยนในหลากหลายรูปแบบโดยอิทธิพลจากภายนอก ถึงอย่างนั้นก็ตาม คนไทยสามารถควบคุมลักษณะและจังหวะของอิทธิพลนี้ได้ ในรูปแบบที่ประเทศได้อาณานิคมโดยตรงไม่สามารถทำได้

ในระดับที่สถาบันจากต่างประเทศได้ถูกนำเข้ามาสู่ประเทศไทย สถาบันเหล่านั้นได้ถูกเพิ่มเข้าไปในระบบการเมืองแบบจารีตของไทยโดยมิใช่การแทนที่ระบบดั้งเดิม แนวคิดตะวันตกมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย แต่ก็ไม่ได้ทำลายวิธีคิดแบบดั้งเดิมที่ยึดถือกันมา ระบบการเมืองแบบจารีตและวัฒนธรรมทางการเมืองดั้งเดิมของไทยก็เช่นเดียวกับพื้นที่เมืองที่ยังคงเติบโตต่อไปโดยแตกกิ่งใหม่ และบางครั้งถูกตัดแต่งให้เป็นรูปแบบที่ต่างไป แต่รากและลำต้นยังคงเดิม ลักษณะผสมผสาน

² ก่อน พ.ศ. 2482 ประเทศไทยรู้จักกันในชื่อ “สยาม” และเป็นเช่นนั้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2489-2491 ข้าพเจ้าได้ใช้ “สยาม” และ “ชาวสยาม” เมื่อกล่าวถึงช่วงเวลา ก่อน พ.ศ. 2482 และใช้ “ประเทศไทย” และ “ชาวไทย” สำหรับช่วงเวลาตั้งแต่นั้นมา ยกเว้นในกรณีที่กล่าวถึงทั้งช่วงเวลา ก่อนและหลัง พ.ศ. 2482 ซึ่งในกรณีนี้มักจะใช้ “ประเทศไทย” และ “ชาวไทย” มากกว่า

ของอำนาจการเมืองเช่นนี้ทำให้การเมืองไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้เข้าใจได้ยากและดูแปลกประหลาดในบางแง่มุม

มรดกทางการเมืองตะวันตก

หากประสบการณ์ของเราต่อประเทศนอกตะวันตกทำให้ไม่เข้าใจความแตกต่างของการเมืองไทยได้ในบางครั้ง ประสบการณ์ของเราต่อประเทศตะวันตกนั้นกลับอาจเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ยิ่งกว่า

ก่อนอื่น วัฒนธรรมทางการเมืองและระบบการเมืองแบบตะวันตกของเรานั้นแตกต่างจากวัฒนธรรมและระบบทางการเมืองของประเทศไทยมากยิ่งขึ้นกว่าของประเทศนอกตะวันตก ประเทศตะวันตกบ้านเกิดของเรา “ไม่เหมือนประเทศไทย” หลักการที่เป็นรากฐานของระบบประชาธิปไตยเสรีแบบตะวันตก คือ ความเสมอภาค สิทธิส่วนบุคคล การเลือกตั้ง และหลักนิติธรรม คนไทยจำนวนมากไม่ได้ต่อต้านแนวคิดเหล่านี้ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลต่อการอภิปรายทางการเมืองในประเทศไทย ทั้งนี้ หลักการเหล่านี้ไม่ได้มาแทนที่รากฐานของอำนาจการเมืองแบบจารีตของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของลำดับชั้น ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์-ผู้ใต้บังคับบัญชา และอิทธิพลของสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล และหลักการเหล่านี้ก็ยังไม่ดึงดูดใจมากเท่ากับลัทธิชาตินิยม

มีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้มุมมองแบบตะวันตกเป็นปัญหาเมื่อเราเปรียบเทียบวัฒนธรรมหรือระบบการเมืองหนึ่งกับอีกระบบหนึ่ง เราอาจเผลอสื่อโดยนัยว่าระบบหนึ่งเหนือกว่าอีกระบบหนึ่ง แม้ว่าเราจะพยายามอย่างยิ่งที่จะไม่ทำเช่นนั้นก็ตาม ผู้สังเกตการณ์ชาวต่างชาติและชาวไทยสามารถตกลงหลุมพรางนี้ได้โดยง่าย แต่ฝรั่งอย่างพวกเรามีแนวโน้มที่จะทำเช่นนั้นมากกว่า ค่านิยมและผลประโยชน์ของโลกตะวันตกมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการสร้างโลกสมัยใหม่ ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา

มา ตะวันตกและความทันสมัยกลายเป็นสิ่งที่พ้องกัน บางครั้งด้วยความ
เต็มใจและบางครั้งด้วยไม่เต็มใจ โลกนอกตะวันตกพยายามเลียนแบบ
ตะวันตกในหลายด้าน ซึ่งรวมถึงการเมืองและการปกครอง ความคิดแบบ
ตะวันตกครอบงำความคิดของผู้คนในโลกตะวันตก (อย่างไม่น่าแปลกใจ)
และนอกตะวันตก รวมถึงแนวคิดที่ว่าผู้คนและสังคมจะมีชีวิตดีขึ้นหาก
พวกเขานำสถาบันประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมมาใช้

ผมไม่ได้โต้แย้งกับสถาบันประชาธิปไตยหรือหลักนิติธรรม แต่การ
คิดไปเองว่าค่านิยมแบบตะวันตกจะเป็นคำตอบบางประการสำหรับความ
ท้าทายทางการเมืองของไทยนั้นอาจทำให้นักสังเกตการณ์ชาวต่างชาติ
กลายเป็นคนเฉื่อยชาและหลงตัวเอง บางครั้งการเชื่อว่าค่านิยมของเรา
เหนือกว่าก็ทำให้ฝรั่งอย่างพวกเรากลายเป็นคนช่างตัดสินและชอบสั่งสอน
ผู้วิจารณ์การเมืองไทย ชาวต่างชาติบางครั้งก็พูดว่า “ประเทศไทยจะเป็น
ประชาธิปไตยที่เติบโตเต็มที่ใดก็ต่อเมื่อสามารถเสริมสร้างหลักนิติธรรม
ให้มั่นคง” หรือ “คนไทยจะยังไม่ได้ประชาธิปไตยที่แท้จริงจนกว่าช่องว่าง
ระหว่างคนรวยกับคนจนจะลดลง” หรือ “ประเทศไทยจะไม่มีเสถียรภาพ
ตราบใดที่คนไทยยังเป็นเพียงพสกนิกรมากกว่าที่จะเป็นพลเมือง”

ข้อสรุปประเภทนี้เกี่ยวกับประเทศไทยอาจช่วยให้เราเห็นได้อย่าง
รวดเร็วว่าระบบและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้นแตกต่างอย่างไร
แต่ข้อสรุปเหล่านี้ไม่ช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดประเทศไทยจึงยังไม่มี
หลักนิติธรรมในแบบที่เราคุ้นเคย หรือเหตุใดความเหลื่อมล้ำทางรายได้
ในประเทศไทยอาจไม่เป็นปัญหาอย่างที่ชาวต่างชาติจำนวนมากคาดคิด
หรือเหตุใดคนไทยหลายคนจึงเชื่อว่าพวกเขามีความสุขในการเป็นพสก-
นิกร หรือเชื่อว่าตนเองสามารถเป็นทั้งพสกนิกรและพลเมืองได้ในเวลา
เดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการนี้ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจบริบทเฉพาะของ
ประเทศไทยที่เป็นอยู่

ความไม่มั่นคงทางการเมือง : สาเหตุและแนวทางแก้ไข

งานศึกษาหลายชิ้นเกี่ยวกับการเมืองไทยสมัยใหม่มุ่งเน้นไปยังสาเหตุของข้อพิพาทที่เป็นเชื้อเพลิงให้กับความไม่มั่นคงเรื้อรังทางการเมืองของประเทศไทย นักวิเคราะห์มักจะชี้ไปทางสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งหรือหลายสาเหตุรวมกัน เช่น ความขัดแย้งทางชนชั้น ความจงรักภักดีในระดับภูมิภาค ความตึงเครียดระหว่างเมืองและชนบท ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ รวมถึงบทบาทของกองทัพที่มีอำนาจครอบงำเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนำ หรือไม่กี่มุงประเมินเหตุผลว่าทำไมประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งจึงไม่สามารถหยั่งรากลึกในประเทศไทย

งานศึกษานี้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สาเหตุของความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศไทย และเส้นทางที่คลอนแคลนของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง แต่หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์อยู่ที่การไม่ปรากฏฉันทมติร่วมกันในสังคมไทยว่า ข้อพิพาททางการเมืองควรถูกไกล่เกลี่ยหรือชี้ขาดผ่านกลไกใด และข้อขัดแย้งทางการเมืองควรถูกตัดสินและยุติลงด้วยวิธีใดเมื่อถึงจุดจำเป็นต้องมีคำวินิจฉัย เหตุผลที่ประเทศไทยยังไม่สามารถบรรลุฉันทมติในเรื่องกลไกการไกล่เกลี่ย ชี้ขาด และตัดสินข้อขัดแย้งทางการเมืองได้อย่างมั่นคง เป็นสิ่งที่สะท้อนและอธิบายถึงความเปราะบางเรื้อรังทางการเมือง และการดำรงอยู่แบบไม่ต่อเนื่องของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งในสังคมไทย

ในระบบการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ข้อพิพาทหลักเกี่ยวกับนโยบายและอำนาจมักได้รับการไกล่เกลี่ยและตัดสินในฝ่ายนิติบัญญัติ หากไม่สำเร็จ ข้อพิพาทเหล่านั้นจะกลายเป็นประเด็นสำคัญในการเลือก-

ตั้งครั้งถัดไป หรืออาจถูกนำเข้าสู่กระบวนการศาล โดยผู้พิพากษาที่เป็น
อิสระจะตัดสินตามกฎหมาย กล่าวโดยง่ายคือ มีกรรมการตัดสินสามฝ่าย
ได้แก่ นิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และตุลาการ

ในบางสถานการณ์ ประเทศไทยมีทั้งสามช่องทางให้ใช้ในการระงับ
ข้อพิพาทต่างๆ แต่ไม่ได้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ เนื่องจาก
อำนาจการเมืองแบบจารีตยังคงได้รับความชอบธรรมในประเทศไทย
สถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพจึงยังคงมีบทบาทในการเป็นผู้ตัดสิน
ทางการเมืองในบางครั้ง โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงมุมมองของฝ่าย
นิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือฝ่ายตุลาการ และไม่คำนึงถึงกฎหมาย
อีกด้วย กล่าวให้ง่ายขึ้น ในประเทศไทยมีผู้ตัดสินทางการเมืองอยู่
ห้าฝ่าย คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ กองทัพ ฝ่ายนิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิ
เลือกตั้ง และฝ่ายตุลาการ

.....

การสำรวจแนวทางของประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในส่วนที่ 1
ของหนังสือเล่มนี้ มุ่งเน้นประเด็นความต่อเนื่องมากกว่าความไม่ต่อเนื่อง
ระหว่างช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2475³ วิธีการนี้ช่วยอธิบายถึงความมั่นคง
ของบทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพ ตลอด
จนความอ่อนแอเชิงเปรียบเทียบของฝ่ายนิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และ
ฝ่ายตุลาการ รวมถึงความสำคัญที่น้อยกว่าของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

³ งานศึกษาสองชิ้นล่าสุดได้ให้หลักฐานเพิ่มเติมอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเกี่ยวกับ
ความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ ได้แก่ Arjun Subrahmanyam, *Amnesia: A History of
Democratic Idealism in Modern Thailand* (New York: SUNY, 2021). และ Yoshi-
nori Nishizaki, *Dynastic Democracy: Political Families in Thailand* (Madison,
Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2022).

นอกจากการนำเสนอแนวทางเชิงสถาบันเพื่อทำความเข้าใจการเมืองไทยแล้ว ส่วนที่หนึ่งยังแสดงให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่ออุณหภูมิทางการเมืองในประเทศไทยอย่างไร

ส่วนที่ 2 สรรวจลักษณะบางประการของภูมิทัศน์ทางการเมืองไทยผ่านมุมมองที่คุ้นเคยสำหรับคนไทยมากกว่า ได้แก่ ลำดับชั้น การคุ้มครอง ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์-ผู้ใต้บังคับบัญชา สายสัมพันธ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์ และชาตินิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้คนไทยคุ้นเคยจนแทบจะถือเป็นเรื่องปกติราวกับอากาศที่หายใจอยู่ทุกวัน การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบลำดับชั้นของไทยช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดประเทศไทยจึงไม่มีหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและตัดสินข้อพิพาททางการเมือง การเข้าใจถึงอัตลักษณ์และชาตินิยมของคนไทยยังช่วยให้เราเข้าใจถึงความต่อเนื่องระหว่างช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2475 ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงเข้าใจว่า เหตุใดการอภิปรายอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับการเมืองและการปกครองในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องยาก

ส่วนที่ 3 จะกล่าวถึงบทบาทของกฎหมายในการเมืองไทย เนื่องจากทั้งชาวต่างชาติและคนไทยมักแสดงความไม่พอใจต่อสิ่งที่พวกเขามองว่าเป็นการบังคับใช้หลักนิติธรรมที่อ่อนแออย่างชัดเจน หรือแม้กระทั่งการขาดหลักนิติธรรม ในประเทศที่หลักนิติธรรมมีผลบังคับใช้ จะมีผู้ชี้ขาดข้อพิพาทและความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งได้รับความไว้วางใจ นั่นคือระบบตุลาการที่เป็นอิสระ

ทั้ง 3 ส่วนของหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักกับการเมืองและหลักนิติธรรมในประเทศไทยภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกัน แต่ละส่วนก็เป็นเหมือนบทความที่มีความเป็นอิสระ ซึ่งครอบคลุมประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองไทย และหลักนิติธรรม

มีข้อเพิ่มเติมสำคัญสองส่วน เนื้อหาในบทหลังจากนี้ไม่ใช่การบรรยายประวัติศาสตร์หรือการประเมินการเมืองและสังคมไทยอย่างครอบคลุมสมบูรณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และแทบจะไม่ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจหรือศาสนา ผู้อ่านที่สนใจสามารถค้นหาแนวทางการอ่านเพิ่มเติม ซึ่งมีคำอธิบายประกอบและบรรณานุกรมในท้ายเล่ม⁴

ประการที่สอง เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ว่าด้วยผลกระทบของประวัติศาสตร์ต่อการเมืองกระแสหลักของไทย จึงมุ่งเน้นไปยังอำนาจทางการเมืองแบบจารีตของราชวงศ์จักรีที่มีศูนย์กลางอยู่ในกรุงเทพฯ โดยอำนาจการเมืองแบบจารีตของกรุงเทพฯ มักเติบโตและขยายตัวโดยลดทอนอำนาจของผู้ปกครองและระบบการปกครองดั้งเดิมในพื้นที่รอบนอกของดินแดนที่ปัจจุบันเรียกว่าประเทศไทย วรรณกรรมเกี่ยวกับมุมมองจาก “พื้นที่ชายขอบ” (periphery) ต่อการขยายและการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองของกรุงเทพฯ ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการตีพิมพ์งานเขียนเชิงบุกเบิก *Siam Mapped: A History of the Geobody of a Nation* (กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ) ของธงชัย วินิจจะกูล⁵

⁴ หนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไปที่ดีที่สุด ได้แก่ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thailand: Economy and Politics*, revised edition (New York: Oxford University Press, 2002); Chris Baker and Pasuk Phongpaichit, *A History of Thailand*, fourth edition (Cambridge: Cambridge University Press, 2022); B. J. Terwiel, *Thailand's Political History: From the 13th Century to Recent Times*, revised edition (Bangkok: River Books, 2011); David K. Wyatt, *Thailand: A Short History*, second edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 2003); Charles F. Keyes, *Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation State* (Bangkok: Editions Duang Kamol, 1989).

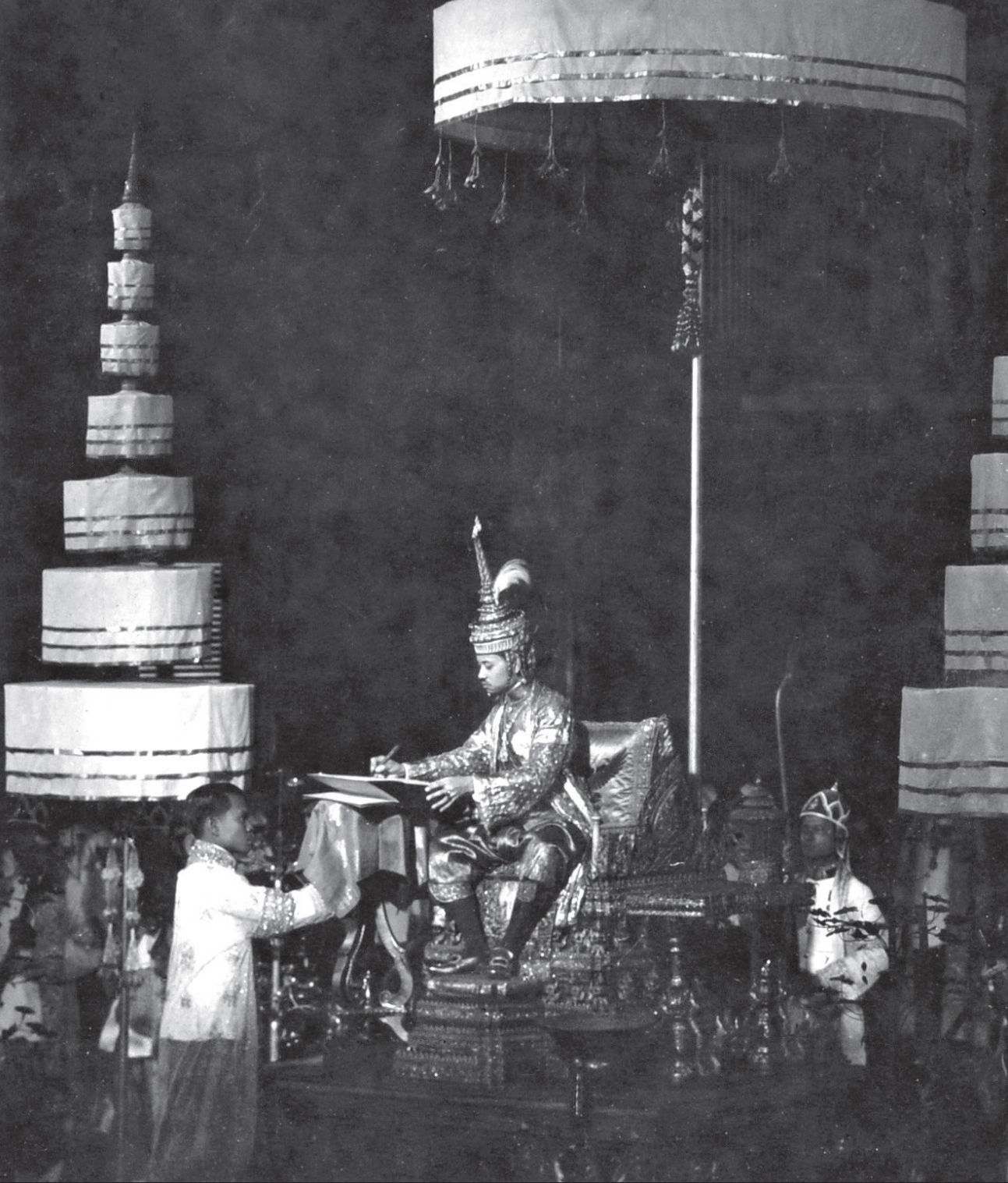
⁵ ข้อมูลการตีพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of the Geobody of a Nation* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1994).

ส่วนที่

1

แต่ละฝ่ายในรัฐบาล :
บทนำทางประวัติศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ลงพระปรมาภิไธยบนรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2475

บทที่ 1

จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สู่ราชาธิปไตยหนึ่งใบห้ว

“หากเราวิเคราะห์ระบบรัฐธรรมนูญของไทยในแง่ของการแบ่งแยกหรือถ่วงดุลอำนาจในทางปฏิบัติจริงแทนที่จะยึดตามตัวอักษรในเอกสาร เราจะเห็นได้ว่าอำนาจในรัฐไม่ได้แบ่งออกเป็นสามฝ่าย (บริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ) แต่จะเป็นห้าฝ่ายหากเราพิจารณาว่าทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพมีอำนาจของตนเอง”¹

นักวิชาการสองท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบรัฐธรรมนูญของไทยได้สังเกตว่า ในทางปฏิบัติ รัฐไทยมีอำนาจห้าฝ่าย ไม่ใช่แค่สามฝ่ายตามแบบประชาธิปไตยตะวันตก อันได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ² ในประเทศไทย สถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพใช้อำนาจในแบบของ

¹ Andrew Harding and Peter Leyland, *The Constitutional System of Thailand: A Contextual Analysis* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2011), 30.

² *Ibid.*

ตนเอง โดยมักไม่อ้างอิงหรือเกี่ยวข้องกับนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการตามแบบคั่นเคย

ในระบบตะวันตกและระบบที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก พระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ (ในฐานะพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง) หรือถูกแทนด้วยประธานาธิบดี ซึ่งในบางประเทศอาจเป็นเพียงสัญลักษณ์ (เช่น ไอร์แลนด์) หรือเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร (เช่น สหรัฐอเมริกา) และในระบบตะวันตก กองทัพจะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลพลเรือน แทบจะไม่เข้ามามีบทบาททางการเมืองภายในประเทศ ดังนั้น เนื่องจากพระมหากษัตริย์และกองทัพไม่ได้เป็นผู้เล่นหลักในทางการเมืองของโลกตะวันตก คนตะวันตกจึงไม่ถือว่าพระมหากษัตริย์และกองทัพเป็นสาขาของฝ่ายรัฐบาล

คนที่เติบโตขึ้นมาในประชาธิปไตยแบบตะวันตกมักจะมี ความเข้าใจในบทบาทที่แยกต่างหากของทั้งสามฝ่ายในรัฐบาล เราเข้าใจว่ารัฐสภา รัฐบาล และศาล แม้ดำเนินการแยกจากกัน แต่ก็ร่วมกันสร้างโครงสร้างสถาบันสำหรับการเมืองของเรา อีกทั้งเรายังเข้าใจว่าความขัดแย้งทางการเมืองจะถูกไกล่เกลี่ยและตัดสินในรัฐสภา และหากจำเป็น ความขัดแย้งสามารถถูกพิจารณาและตัดสินได้ในศาลหรือโดยการตัดสินใจของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ส่วนที่หนึ่งของหนังสือเล่มนี้จะเป็นการร่างภาพการพัฒนาของห้าฝ่ายในรัฐบาลไทยตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 นอกจากการให้ภาพรวมสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่แล้ว แนวทางเชิงสถาบันนี้ยังได้รับแรงบันดาลใจจากมุมมองที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การมีสถาบันอันแข็งแกร่ง โดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนและอำนาจอธิปไตย รวมถึงฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระ จะช่วยส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการปกครองประชาธิปไตย ปกป้องสิทธิ